

Avelsprogram för Gutefår

Avelsprogrammet är framtaget av Svenska Fåravelsförbundet och grundar sig på följande lagstiftning

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa,
- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2021:8) om nötkreatur, grisar, hästar, får och getter som används i avel samt,
- Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/1012 av den 8 juni 2016 om avelstekniska och genealogiska villkor för avel, handel med och införsel till unionen av renrasiga avelsdjur, hybridavelssvin och avelsmaterial från dem och om ändring av förordning (EU) nr 652/2014, rådets direktiv 89/608/EEG och 90/425/EEG och om upphävande av vissa akter med avseende på djuravel (förordningen om djuravel).

Beskrivning av rasen

- Rasens namn: Gutefår
- Rasen Gutefår har sitt ursprung bland de gotländska utgångsfår som utgjorde en särpräglad del av de ursprungliga svenska lantrasfåren med tidigare stor utbredning över landets södra och mellersta delar. De gotländska utgångsfåren tillhör gruppen nordiska kortsvansfår. Från utgångsfåren har rasen Gotlandsfår utvecklats som en renodlad produktionsras, medan behornade ättlingar till utgångsfåret bevarats som rasen Gutefår.
- De gotländska lantrasfåren har hållits som husdjur sedan de första jordbrukarna kom till Gotland för ungefär sex tusen år sedan. Från denna "urpopulation" gotländska behornade utgångsfår härstammar samtliga nu levande gutefår. Rasnamnet gutefår tillkom 1974 med utgångspunkt från gute (=gotlänning) och gotländskt *utgångsfår*. Samtidigt erkändes de behornade gotländska utgångsfåren officiellt som egen ras och betecknas i stamboken med rasbeteckningen Pg.
- Rasbeskrivning: till gutefårens särart hör att båda könen är behornade. Fällan består av både täckhår, bottenull, manhår och dödhår. Baggarna, men ofta även tackorna, har en utpräglad man av grova och långa täckhår

(manhår). Det är stor variation i fibrernas omfång (11 – 202 mikron) och längd (110 – 270 mm). Färg- och teckenvariationer är vanliga även om gråskalans alla nyanser dominerar. Gutefåren tillhör gruppen nordiska kortsvansfår som kännetecknas av en kort svans som saknar ull på svansspetsen. Svansens form varierar från jämnsmal till trekantig. Anlag för hornlöshet eller månghornighet finns inte dokumenterat hos de hornfår som räddades under 1930-1940-talen och godtas inte inom rasen. Fullvuxna baggar väger 70-100 kg medan vikten på fullvuxna tackor är 45-70 kg. Gutefår används för såväl kött- som skinn- och ullproduktion och som betesdjur. Fåren är härdiga och kan effektivt tillgodogöra sig betet på lågavkastande betesmarker. Tackorna uppvisar goda modersegenskaper genom att ha lätta lamningar och vara goda mödrar som effektivt tar hand om sina lamm.

- Syftet med avelsprogrammet är bevarande. För avelsmål och livdjursurval prioriteras i första hand bevarande av rasen, se nedan under rubriken ”Övrig information om avelsprogrammet”.
- För närvarande finns det 1 527 tackor och 151 baggar i avel enligt statistik från Elitlamm (2022). Djuren i stamboken är fördelade på 122 besättningar. Se även information nedan om artikel 19 och pågående aktiviteter med att ytterligare säkra bevarandearbetet genom att införa founders i stamboken.

Stamboken

- Identifiering av individer sker enligt Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa. Identifiering av djuret sker innan djuret förs in i stamboken. För mer information om märkning, identifiering och registrering av djur, se Svenska Fåravelsförbundets Plan och riktlinjer.
- Stamboken förs i Elitlamm Avel. Rasrena djur som uppfyller Svenska Fåravelsförbundets regelverk för renrasighet, registreras med raskod Pg. Härstamningsregistrering sker i Elitlamm Avel, för detaljerad beskrivning av hur korrekt härstamning säkras, framgår av Svenska Fåravelsförbundets Plan och riktlinjer, avsnittet ”Registrering i Elitlamm”. Det enda krav som ställs för att en individ ska föras in i stamboken är renrasighet.
- Stamboken är stängd. Djur vars föräldrar finns i stambokens huvudavsnitt kan stambokföras, liksom djur som uppfyller kriterier för founders. Se nedan om artikel 19 punkt 2 angående undantag för founders.

- Svenska Fåravelsförbundet avser att använda möjligheten att tillämpa artikel 19 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/1012, för att kunna säkra återinförandet av founders i stamboken.
 - o Svenska Fåravelsförbundet kommer att i samråd med rasföreningarna Föreningen Gutefåret respektive GutefårAkademin, säkra att djuren som förs in i stamboken baserat på undantaget i artikel 19, uppfyller de krav, egenskaper och särdrag som respektive rasförening har fastställt.
 - o Båda rasföreningarna kan oberoende av varandra införa founders i stamboken i samarbete med Svenska Fåravelsförbundet, men för att de ska ingå i respektive rasförenings genbank krävs att djuret är godkänt av aktuell rasförening.
 - o Rasföreningarna har sina egna respektive fastställda detaljerade skriftliga beskrivningar av vilka krav som ställs och vilken bedömning som görs, för införande av founders i stamboken. Djuren ska alltid kunna härledas tillbaka till rasrena ättlingar till de behornade utgångsfår som utgör rasens historiska bas. En övergripande beskrivning av hur bedömningen går till, följer nedan.
 - o Med founders avser GutefårAkademin djur som har dokumenterad härstamning till de första räddade hornfåren på Gotland och som inte utsatts för inkorsning av djur som inte godkänns som gutefår av GutefårAkademin. Det innebär som regel att härstamning till specifika djur kan härledas till slutet av 1980-talet och att leden bakåt i tiden därifrån kan härledas till dokumenterade besättningar med ett ur bevarandeperspektiv säkert avelsarbete.
 - o Föreningen Gutefåret kontrollerar vid införande av founders i stamboken att det finns uppgifter om de aktuella djurens härstamning och vilken ursprunglig koppling som finns till djuren i stamboken för Gutefår. Detta sker genom att de aktuella djuren finns dokumenterade i föreningens fram till 2022 analoga dokumentsystem. Avelsarbetet hos uppfödaren skall följa de riktlinjer som anges i avelsprogrammet. Djuren ska väl överensstämma med föreningens rasbeskrivning.
 - o Baserat på underlag och dokumentation från de båda rasföreningarna, samt information från djurägaren, görs slutligen en samlad bedömning av respektive rasförening, för att säkerställa att

djuret innehar de för rasen karakteristiska särdragen och därför kan registreras i stamboken som founder.

- o Svenska Fåravelsförbundet avser att tillämpa undantaget i enlighet med artikel 19 under den kommande femårsperioden, räknat från datumet för godkännande av avelsprogrammet. Det finns djur som idag inte finns i stamboken som är mycket viktiga för bevarandet och det är av hög vikt att få dessa djur stambokförda. Argumentet för att använda undantaget enligt artikel 19 under fem år, är att det rent praktiskt kommer att behöva göras genom att djur från dessa genetiska linjer köps in av djurägare eller rasföreningarna och placeras i besättningar som ingår i stamboken. Inköp av värdefulla founders och utplacering av dessa inom nya besättningar utan att värdefulla genetiska linjer samtidigt går förlorade, kräver god planering och dialog med djurägare för att kunna genomföras praktiskt. En sådan hantering kommer att kräva tid.

Övrig information om avelsprogrammet

- Avelsprogrammets geografiska område är Sverige.
- För Svenska Fåravelsförbundets organisation som erkänd avelsorganisation, se Svenska Fåravelsförbundets Plan och riktlinjer.
- Avelsprogrammet för Gutefår syftar till att bedriva ett avelsarbete där bevarandet av rasens unika egenskaper ligger till grund för avelsmålen. Syftet med detta avelsprogram är att bevara Gutefåret som det husdjur det formats till, med dess särart och förutsättningar att tillgodogöra sig näring på lågavkastande utmarker. För att stärka bevarandearbetet har också två olika genbanker upprättats, för att långsiktigt bevara gutefårens genresurser, specifika lantrasegenskaper och bredast möjliga variation. Genbankerna syftar till att bevara rasen men också rasens ursprungliga karaktär. Detta betyder att ytterligare krav på djurägaren förekommer för genbanksanslutning utöver de som ställs för stambokföring, som till exempel hur djuren hålls. Genom att t. ex. hålla djur i ursprungliga former leder det till att djurens särdrag behålls. Djur i stamboken behöver dock inte ingå i genbankerna.
- **Avelsmål**
 - o Den primära inriktningen är bevarandeavel där risken för inavelsökning och minskad genetisk variation uppmärksammas.

- o Aveln ska bedrivas utan ensidiga avelsmål, där rasbeskrivningen skall vara vägledande för det individuella urval varje djurägare gör, tillsammans med egna önskemål.
 - o Djur som uppvisar ärftliga defekter eller andra anomalier, t.ex. i form av klövfel och horntrånghet rekommenderas att tas ur avel och slaktas ut.
- Livdjursurval görs på besättningsnivå utifrån avelsmålen med bevarande som huvudinriktning. Livdjursurval görs av den enskilda djurägaren och utgör inget krav för stambokföring.